

Az aversai gyilkosság.

(Harmadik közlemény.)

Érdekes olvasmányt képezne, sőt az érintett események tragicus természete daczára is talán mulattatót, ha Janka királynő védlőinek és vádlóinak jó tanácsait és commentárjait, melyek eddig fölötte bőven jelentek meg — hiszen a vita több mint hatodfélszáz éves — össze lehetne gyűjteni egy kötetbe; jó tanácsaikat arra nézve, hogy Jankának rendkívül kritikus helyzetében mit kellett volna tennie és commentárjaikat, hogy mit nem tennie oly czélból, hogy ártatlanságát bebizonyítsa. Mentegetődzött, írja az egyik, ergo vétkes; hangosan, váltig erősítette ártatlanságát, ergo nem vétkes — írja egy másik. Midőn őt Avignonban később felelősségre vonta a pápa, Janka megapprehendált és duzzogva hátat fordított a városnak, anélkül, hogy búcsúlátogatást tett volna ő szentségénél. Ergo vétkesnek érezte magát s nem mert bírának szemébe nézni — írja az egyik kritikus. Ellenkezőleg — válaszol ellenfele — a királynő annyira ártatlannak érezte magát, hogy sértésnek vette a peremptorius idézést és a vádat egyszerűen megvetéssel visszautasította. És így tovább.

Arra nézve is elágaznak a vélemények, hogy vajjon Jankának azonnal meg kellett volna-e inditania a bűnügyi vizsgálatot férje gyilkosai ellen, vagy pedig nem? Miután azonban őt is terhelte a gyanú, szerény nézetem szerint a királynő ildomosságának fényes tanújelét adta avval, hogy arra bizta a vizsgálat megindítását, ki mint Szicília hűbéresura, legjobban, de sőt egyedül volt hivatva a vizsgálatot megindítani, t. i. a pápára.

Ezen elhatározásának helyes voltát fényesen igazolták a következmények, mert midőn utóbb Lajos magyar király önkényileg magára vállalta a »bűnpör« megindítását, a maga módja szerint,

VI. Kelemen több ízben hangosan tiltakozott ezen beavatkozás ellen és váltig azt erősítette, hogy a vétkesek megbüntetése egyesegyedül a szent-széket illeti, más hatóságot pedig egyáltalán nem.¹ Egy nagy hibát követett el azonban Janka, még pedig azt, hogy a mennyire tudjuk, egyetlen egy lépést sem tett arra nézve, hogy a pápa által a bűnösök ellen megindítandó bűnvizsgálatot előkészítse és a mi fő, a gyanúsított egyéneket továbbra is megtúrta maga mellett a Castelnouvóban. Megtúrta mindaddig, míg a nápolyi nép föl nem lázadt és — jegyezzük meg ezt jól — Tarantói Róbert és Durazzoi Károly, Róbert és Lajos vezérlete alatt a forrongók a kastély elé nem vonultak, azt ostrom alá nem fogták és a bűnösök kiadatását fenyegetések mellett nem követelték tőle. Janka eleinte megtagadta követelésük teljesítését, de utóbb hallgatva a higgadtabbak tanácsára, beleegyezett abba, hogy a gyanúsítottak kiszolgáltassanak az ország főbirájának.² Ez 1346. márczius elején történt,³ tehát még a pápai bulla megérkezése előtt, mely csak később, ugyanazon év június 3-án lett Avignonban kiállítva.⁴

A nép, mely döngette és fölgyújtotta a Castelnovo kapuját és lándzsákkal, kövekkel és másféle missile-ekkel hajigálta meg a kastélyt, hangosan követelte a bűnös udvaroncok kiszolgáltatását,

¹ »Cum punitio omnium qualitercunque culpabilium de morte Andreae regis ad nos dumtaxat pertineat.« Irja például 1348. május 7-én a pápa. Theiner I. 756.

² Lásd a Janka által kiállított eredeti oklevél mását 1346. márczius 19-iki kelettel. Camera id. m. 55 l. Az *Acta Extera* is közli hibás dátummal, II. 146. Hogy mily fölületesen olvasta el a kiadó és mily pongyolán járt el megbizattatásában, arra idézhetnék több épületes példát. Így pl. a jelen ügyfrattal a kiadó szerint »több híveit és alattvalóit férje, Endre király meggyilkolásában ártatlannak nyilatkoztatja«, pedig hát csak az említettem lázadásért ad nekik amnestiát.

³ A *Chron. Siculum* szerint Raymundus de Catania-t hétfőn, márczius 6-án, Tarantói Róbert »hospitium«-ában vallatták a kámpadon »coram omni populo«, a többieket márczius 9-én »torqueáltatta« a főbiró. Még márczius 6-án a forrongók bejárták a várost a szent-szék, Janka és Károly Marcell zászlóit lobogtatva. Ugyanezt meséli a *Chron. Vaticanum* Blasius szerint (id. m. 356 l.). E krónikának újabb kiadása még eddig (márczius 1896) nem jelent meg. Blasius szerint a forrongás még február havában kezdődött és idézi a regestákat — dátum nélkül. A *Chron. Suessan.* hibásan július havába teszi a lázadást, mert valószínűleg összetéveszti ezt a forrongást későbbi eseményekkel.

⁴ Camera 52. l.

de egyetlen szóval sem gyanúsította magát a királynőt.¹ Amint az idézett okíratból megtudjuk, a forrongás lecsendesedett és a nép békésen elvonult a kastély elől, a mint az általuk követelt bűnösök ki lettek szolgáltatva az illetékes hatóságnak.

Még 1345 december havában pedig Marseille polgársága a pápához fordult oly kérelemmel, hogy a gyilkosokat lenyitse meg. Hogy pedig a polgárok magát a királynőt nem gyanúsították, ez eléggé világos azon tisztelet- és hódolatteljes hangulatból, melylyel róla és születendő magzatjáról folyamodásukban megemlékeznek.²

Mint már a mondottakból látni lehet, Sisyphus munkája várna Pór Antalra, ha bebizonyítani akarná azon merész állítását, hogy András meggyilkolásában a kortársak egyhangúan bűnösnek vallottak Jankát.³

Jankának bűnrészességében csak akkor kezdettek itt-ott hinni az emberek, midőn Lajos magyar király és anyja Erzsébet elárasztották Európát leveleikkel, melyekben boldogot-boldogtalant vádolni kezdettek a gyilkosságban való részvétellel. Vádolták pedig nemcsak Jankát, hanem a Durazzói és Tarantói hercegeket anyáikkal együtt, Talleyrand-Périgord bitorost⁴ és egyáltalában mindenkit, ki

¹ A *Chronicon Estense* (Muratori XV. 422) és a vele egy híron pendülő Ferrarai Bertalan (*Polyhistoria* fratris Barth. Fer. U. o. XXIV. 782) ugyanazt regélik, hogy a lázongók ez alkalommal a királynőt is vádolták (»Moriantur proditores et regina meretrix!«), de ezt csak a Gravina hívői hihetik el. A királynő egy szóval sem említi amaz okíratban, hogy a forrongók őt is gyalázták. A *Chron. Suessan.* nem is tud róla és csak azt meséli, hogy a lázongók fölszóltották a királynőt, hogy »ant date nobis proditores intus Castrum aut omnes vos igne cremabimus!« E forrás szerint továbbá »et interim populus acquiescerat.« Ha Jankát is vádolták volna bűnrészességgel, úgy alkalmasint nem lobogtatták volna zászlaját az elbeszélt tüntetés alkalmával, hanem minden bizonytal a sárba tiporták volna. Az estei krónika különben sok czifra dolgot mesél; így pl. hogy Andrást két ízben kísérlették megmérgeezni, de a mérég nem fogott rajta, »propter aliqua, quae secum ferebat.« A dajkát szerinte egy nagy csodálatos fény vezette András hullájának nyomára s ennek fölfedezése után bemegy a királynő hálószobájába s hosszú párbeszéde van Jankával. Párbeszédei vetekednek Gravináéival.

² Raynaldus ad annum 1345; no. 30.

³ *Nagy Lajos* 549 l.

⁴ Mint helyesen nevezi meg őt Pór Antal egyízben (*Nagy Lajos* 117 l.) nem pedig Galhard, mint hibásan említi máshol (U. o. 168. l.). Szerzőt Theiner vezette tévútra (I. 756—760). Hogy pedig az eredeti levélben Talleyrand neve

vagy ellenezte, vagy legalább nem pártolta a magyarhoni Anjou-ág igényeit Janka trónjára.

»Ki nincs velünk, ellenünk van!« volt Lajos elve és ő nem ismerte el lehetségesnek azt, hogy valaki semleges maradjon, sőt még tovább ment s mindenkiben, a ki nem volt mellette, András egy-egy gyilkosát látta, a mint ezt híven fejezte ki történetírója, a küllői főesperes.¹ Semper aliquid haeret! Lajos király bőven és szorgalmasan dobta a sarat ellenségeire és ragadt is belőle elég. Így pl. midőn Janka királynő és Caracciolo Henrik 1348 elején Lajos hadai elől menekülve, a Provence-ba érkeztek, a grófság főemberei Caracciolt és a királynő több más »familiaris«-át, mint az András meggyilkolásában gyanús egyéneket elfogatták Aix-ben, a fővárosban; de a mint elfogatásuk VI. Kelemen tudomására esett, ez rögtön követelte a foglyok kiszolgáltatását, hogy ellenük a vizsgálatot ő maga megindíttathassa s e czélból azoktól, kik elfogták őket, bizonyítékokat és tanúkat kért a pápa, melyeknek alapján foglyai ellen a vizsgálatot elrendelhesse. A provence-beli bölcsek azonban kénytelenek valának töredelmesen bevallani, hogy sem tanúkkal, sem bizonyítékokkal nem szolgálhatnak s hogy csak »propter oblocutionem« fogták el Henriket és társait »quam audiverant fieri contra eos.« Miután pedig Lajos király azt követelte a szentszéktől, hogy a gyanúsított egyének küldessenek el oda, hol a gyilkosság el lett követve, t. i. Aversába, hol ekkor ő maga tartózkodott és osztogatta ki az igazságot a maga módja szerint mindazoknak, kik a diplomáciában kifogtak volt rajta, a pápa elzáratta őket »in Castro Novarum Avinionensis dioecesis« és főlészóltotta Lajos királyt is, hogy ha foglyai ellen vannak bizonyítékai, tanúi, küldje el ezeket Avignonba, hol majd »Magister Hugo Rogerii legum doctor« fog fölöttük ítélni.² Caracciolo Henrik utólag kiszabadult a fogságból és áll, azt Raynaldusból tudjuk (ad annum 1348. No. VII.) Különben is az egyetlen ez időtájban élő Galhard biboros Galhardus de Mota volt, »diaconus cardinalis Sanctae Luciae in Silice«, nem pedig »presbiter cardinalis tituli Sancti Petri ad Vincula.« Lásd pl. Baluzius id. m. I. 853.,

¹ »Presumebantur enim aliquantulum tanto sceleri consensum prebuisse juxta illud: Non carent scrupulo societatis occulte, qui manifesto facinori desunt obviare.« Tehét egyszerű presumpcio volt az egész, még pedig olyan, mely hamis alapra vala fektetve.

² Theiner I. 753, 755, 757., és köv. 1348. febr. 22., május 1. és május 7. »Henricus Karolus« az első levélben persze hiba »Henrichetus Carazolus« helyett.

visszatért Nápolyba, hol a féltékeny Tarantoi Lajos végeztette őt ki később és vére azért nem száradt a magyar király lekiismeretére, mint Durazzoi Károlyé. *Ex uno disce omnes.*

Azon írókat, kik Gravina Domonkostól tanútlák nápolyi történelmüket, figyelmeztetnem kell arra, hogy mesterük tanítása szerint András éppen Durazzói Károly ösztönzésére hívta anyját Nápolyba¹ és hogy a szerencsétlen ifjú folyvást a herceg, mint legjobb barátjának társaságát kereste.² Legyen szabad remélnünk, hogy a szerencsés véletlen a herceg elítélésének más valami versiojának fölfedezésére fog vezetni, mert úgy a mint Gravina és a vele egy húrón pendülő krónikák adják elő az esetét, bizony — valljuk meg — csunya szennyfolt az nemcsak a kicsinyiszívű »Nagy« Lajos jellemén, de még a magyar nemzet múltján is. Sokszor beszéltek el sokan az esetet³ s azért ne pazaroljunk reá több nyomdafestéket. Pirúlnunk kell miatta, nem pedig büszkélkednünk vele. A kiszemelt áldozataival lakmározó, velük koczázó, képmutató magyar király bús alak, mely beleillenék valami kóborszínész társulat repertoire-jához tartozó rémdráma keretébe s azt a jelenetet, midőn a lakoma végeztével, miután áldozatainak utolsó fillérét elnyerte volt, a jellemtelen ember végre eldobja az álarcot és előbb adott ígérete daczára, hogy bántalmuk nem lesz, elfogatja vendégeit, — ezt talán még a karzat sem tapsolná meg. Kevés reményünk lehet azonban, hogy Gravina elbeszélésében sok dolgot meg fog czáfolhatni a további kutatás, mert a pápa több levele azt engedi gyanítanunk, hogy e dolgot illetőleg főbb vonásaiban a krónikás elbeszélése megegyezik a valósággal.⁴

¹ »Dux (Andreas) habito consilio Caroli Ducis Duratii et ceterorum suorum militum Hungarorum, statim ad dominam matrem suam in Hungariam nuntios destinavit.« Id. m. 555.

² »Et inter haec (jostras et hastiludia) dictus Andreas Dux in tantum amore perfecto annexus est cum Duce Carolo (Duratio) jam dicto, quod quasi continuo morabantur et epulabantur simul, equitabant et simul semper gaudebant.« Id. m. 557. I. Ebből világos tehát, hogy ha a herceg András életére tört volna, volt elég alkalma őt valami »baleset« segélyével láb alól eltenni.

³ Így pl. nálunk Pór Antal és Óváry. Ez utóbbi író még Gravínánál is czifrában meséli el a jelenetet, de egész előadásából világos, hogy ez scriptum est ad narrandum et delectandum, non ad probandum. Főforrása ugyanaz, mint Camera-é, t. i. »l' accorato (!) cronista sincrono Dominico di Gravina.«

⁴ Így pl. 1349-ben a nyitrai választott püspök és György heves-ujvári gróf a magyar király egy levelével érkeztek meg Avignonba, melyben Lajos

Azon állításnak, hogy Durazzói Károly megharagudott Jankára, a miért ez nem adta neki oda Calabriát és emiatti haragjában behítta Lajos magyar királyt öccse halálának megbosszulására,¹ nincs valószínűleg történeti alapja. Mert, mint láttuk, Durazzói Károly és neje voltak a trónörökösök mindaddig, míg Jankának gyermeke nem született s mint ilyenek bizonyára viselték a calabriai herceg és hercegnő czimeit épúgy, mint előbb András és Janka viselték azt Róbert király életében. A mint Károly Marcella világra jött, a czím a dolgok természetes rendjében ő reá lett átruházva. Erre van elég parallel eset a középkori és újabb történelemben.²

Ha igaz az, a mit Pór Antal állit,³ hogy t. i. Durazzói Károly »önönmagát szerette volna látni Szicília trónján« úgy nem Lajos és András életére tört volna ő, hanem Jankára és a csecsemő Károly Marcelléra; pedig mint tudjuk, ezek teljes biztonságban voltak a herceg részéről. Mint láttuk András nápolyi királysága csak addig tartandott, míg Janka életben maradt, ennek elhalálózása után csecsemője, ennek halála után pedig Mária, a herceg neje, volt volna a trón örököse. A józan ész nevében kérdezem tehát, hogy András és Lajos meggyilkolásával micsoda haszon háramolhatott volna a hercegre?

Ha pedig rokonvérrel nem akarta beszennyezni kezeit a herceg és ha Gravina és krónikás társainak elbeszélése kiállaná a próbát, úgy sokkal könnyebb úton-módon kerülhetett volna a trónra Durazzói Károly. Egyszerűen be kellett volna bizonyítania, hogy Janka férjgyilkos volt és hogy Károly Marcell nem volt az András

ismétli azt a kósza hírt, hogy Durazzói Károly bűnrészes volt András halálában és az ő (Lajos) életére is törti (*quod, ut dicebant, Carolus, dux Duratius conscius fuerat mortis dicti Regis Siciliæ, illique consenserat: et . . . quod in morte Regis Ungariæ conspirans ipsius, eum in ingressu civitatis Neapolitanæ ordinaverat interfici proditorie.*) A pápa e vádakát neveltségeknek találja s olyanoknak, melyek merőn ellenkeznek a herceg egész magaviseletével és multjával és aligha fogamzottak egy józan ember agyában. (*In cor alicujus sanæ mentis nullo modo cadere potuerat sive debuerat, nec poterat, nec debebat.*) Raynaldus, ad annum 1349 No. IV.

¹ Nagy Lajos 136. l.

² Így pl. a jelenleg élő czézárévic megszünik trónörökös lenni, a mint a czárnak fia születend.

³ Id. m. 144. l.

fia A Gravina hívőinek előadása után ítélve, ezt minden komoly nehézség nélkül eszközölhette volna s a trón felesége, Maria rendelkezésére állt volna. An nescis, mi fili, quantula sapientia gubernat mundum? — és milyen kevesebbel írják meg a történelmet?

Gravina, Villani János és mások azt mesélik, hogy Durazzói Károly bűnrészességének bebizonyítására Lajos magyar király egy a herceg peccátjével¹ (nota bene nem az aláírásával) ellátott levelet mutatott fel. Ez egészen megegyezik a szinpadi tragikomédia többi részleteivel. »Othello»-ban is a »beesületes Jágó» szerez corpus delicti-t Desdemona zsebkendője képében.

Lajos király avval is vádolta a herceget, Gravina szerint, hogy Aquilát, mely Lajos érdekében fölzendült, Janka érdekében körültáborolta. De hát Lajost lovagias embernek jellemzik bámulói s mint ilyen csak nem ítélte volna halálra valakit azért, mert ez mint Janka legközelebbi férfi rokona pro aris et focis és rokonainak védelmére legyvert fogott, még pedig fölötte valószínűleg a pápa rendeletére? Midőn pedig belátta a herceg, hogy a további ellentállás haszontalan volna és a férfias bátorság ily körülmények közt esztelen vakmerőséggé fajlulva, letette a fegyvert, mint már előtte letette volt s azóta is letette már sok más katona, mint pl. I. Ferencz Páviánál, Klapka Komáromban, Ozmán pasa Plevnánál, kikről tisztelettel emlékezik meg a történelem. Pór Antal szemeiben azonban ez jellemtelenség.

Bizony csak valljuk meg, hogy Durazzói Károly fő bűne az volt, a mit Villani János is állít, hogy t. i. elvette volt Máriát s mint enck férje mindaddig, míg életben volt, komoly akadályt képezett a magyarországi Anjou-ágnak a nápolyi trónhoz táplált igényei toganatosítottatásának útjában. *Ezért* gyilkoltatta meg Lajos az ártatlan embert²

¹ Luigi, Re di Hungaria »mostrandogli (a hercegnek) lettere col suo sigello ch'egli avea mandate a Carlo d' Artugio del trattato di morte del re Andreasso» írja pl. Villani lib. XII. cap. 112.

² »Innocuus Paphus»-nak nevezi őt Boccaccio a 4. eclogában. — »Questo Duca di Durazzo non si trovò che fosse autore della morte di Andreasso.» Mat. Villani I. 11. — VI. Kelemen egy perczre sem hiszi, hogy a herceg tudott volna valamit előre a gyilkosságról. Raynaldus ad annum 1348. No. 6. — Csak az olyan zagyva források, mint pl. a *Chronica Sanese* (Muratori XV. 113.) vádolják a herceget.

és még azt merészelte követelni, hogy a meggyilkolt ember özvegye menjen nőül férje gyilkosának öcséséhez!¹

Olvasóimra, kik figyelemmel kísérték eddig, bízom megítélni, hogy az Aversában elkövetett két gyilkosság közül melyik volt a kegyetlenebb, melyiküket jellemez több alattomoság és cselegfőgás, András halálát-e vagy Durazzói Károlyét? Maga Lajos király is megbánta később e kegyetlen tettét és a megöletett ember unoka-öcsésére halmozott kitüntetésekkel igyekezett lelkiismerete furdalásait a nagybátyán elkövetett szörnyű bűntény miatt, amennyire emberi-leg lehetséges volt, kiengesztelni.

A hatalmába került többi királyi herezeget, Lajos király, miután nem voltak az ő véleménye szerint annyira implikálva, mint Durazzói Károly, egyszerűen Visegrádra tolonczoztatta. Ott sinlődtek ők több évig fogságban, ámbár teljesen ártatlanok voltak András halálában,² míg végre Lajos bele nem únt a szicíliai trón utáni meddő gyümölestelen epedésbe és szabadon nem bocsátotta őket.

A processus generalissal már most egészen röviden végezhetünk. A pápa még 1346 június 5-én³ Bertrand de Baux országbírót megbízta, hogy András gyilkosai ellen a vizsgálatot megindítsa. Janka királynő július 4-én kihirdette e bullát országában és külön útasítással toldotta meg a szent-szék rendeletét⁴ s ámbár több pápai levél emlékezik meg az országbíró lanyhaságáról,⁵ a bűnösök elleni ítélet már ugyanazon év október 7-én ki lett hirdetve.⁶

Miután azonban Bertrand de Baux Janka alattvalója volt és mint ilyen sem a királynő, sem rokonai, mint szintén gyanúsított egyének ellen, nem volt sem illetékes, sem alkalmas egyén, kire a bűnvizsgálat e részét bízni lehetett volna, VI. Kelemen Bertrand de Deus híborost delegálta e czélra 1346 augusztus 22-én,⁷ de a híboros útközben Rómában megbetegedett és csak november 20-án

¹ Raynaldus ad annum 1349. no 7.

² Lásd az idézeteket egy későbbi jegyzetben.

³ Camera 52. l.

⁴ Camera id. m. 52—53.

⁵ Lásd pl. a pápa levelét 1346. nov. 25. Theiner I. 726.

⁶ Blasiis id. m. 358. Ha azonban a krónikáknak igazuk van, a gyilkosokat már jóval előbb végezték ki.

⁷ Theiner I. 720.

vonult be Nápolyba.¹ Úgy látszik, nem látták őt szívesen ott, mert 1347. febr. 17-én azt írja neki a pápa, hogy magát szükségtelenül veszélynek ki ne tegye s ha szükséges, a bűnvizsgálatot Janka és rokonai ellen nem Nápolyban, hanem valami biztosabb helyen folytassa. Örömmel értesült egyszersmind VI. Kelemen, hogy *a királyi család tagjai ártatlanok* András halálában; mindazonáltal nem mulasztja el a bíboros ellenük a formális szabályszerű bűnpört minél hamarább megkezdeni.²

Február végén már azt írja a bíboros, hogy nem hiszi, miszerint Nápolyban helyreállhat a rend mindaddig, míg Janka kezében marad a kormány és azt ajánlja, hogy a pápa fossa meg Jankát trónjától. VI. Kelemen azonban nem helyeselte ezt és meghagyta, hogy Janka egyelőre maradjon meg trónján.³ Nemsokára ezután avval a hírrel lepte meg a bíboros a pápát és »testvéreit« a consistoriumban, hogy nincs szándékában Janka és a királyi hercegek ellen az elrendelt bűnvádi eljárást megindítani. A pápa és a collegium sajnálattal értesültek ezen elhatározásáról, mert Lajos magyar király folyvást fenyeget és azért biztatja a bíborost, hogy indítsa meg a pört és biztatja Jankát is, hogy engedje magát szépen be-pöröltetni.⁴ De Janka csak mosolygott és fitymálta az egész komédiát, mert a mondottak után merő formalitásnál egyéb úgy sem lett volna ez az úgynevezett bűnvádi eljárás. A pápa tovább is sürgette⁵ az eljárást, de sehol sem olvassuk azt, hogy azért sürgette, mivel gyanúsította akár Jankát, akár a királyi hercegeket,⁶ hanem látszólag csak azért, mert az ártatlan komédia tetszett

^{1 2} Theiner I. 733. »Et quamvis scripseris quod Regales de morte ipsa (t. i. Andrae) innoxii sint, de quo summe gaudemus, non est tamen propter hoc contra ipsos inquisitio quomodolibet omittenda.« Más hol a levélben mindig »Regina et Regales«-t ír a pápa.

³ Theiner I. 739.

⁴ U. o. I. 741. 1347. május 3.

⁵ U. o. I. 744. 1347. június 21.

⁶ Lásd a pápatöbb levelét u. o. I. 752—755. »Et sicut assertionem multorum qui se super hoc secreta et publice informarunt, percepimus regales predicti de scelere mortis ejusdem (Andrae) numquam fuerunt inventi culpabiles, sed potius innocentes.« Így ír a pápa 1347. febr. 17-én. »Penitus innocentes« u. a. év május 1.

volna a magyar királynak és nem került volna annyiba, mint egy nápolyi háború.

Midőn pedig 1348 elején Janka Avignonba érkezett, ünnepélyesen mint királynőt fogadták őt a pápa és a bibornoki collegium és VI. Kelemen még egy kis üzletet is csinált vele; megszerezte tőle Avignont. Ebből eléggé világosnak kell lennie mindenki előtt, ki Pór Antalnál olvasta el e dolgot, hogy maga Kelemen sem hitte azt, hogy a királynő bűnös volt; ha pedig igen, hogy fogott volt rajta az az átok, melylyel ő (a pápa) még 1346-ban sújtotta volt András gyilkosait. Az a híres levél, melyet Kelemen 1349 elején ez ügyben írt mentegetődzésül Lajos királynak, még megjárta volna egy körmönfont, világi, modern diplomata tollából, ki nem hiszi, hogy az Avignomból szórt átkokra hederítenie kell; de mint az egyház feje, a pápa vagy nem hitt — mint mondom — Janka bűnösségében, vagy pedig nem hitt saját átkának hatályosságában. Utrum horum malis, accipe. Mert különben tudnia kellett volna Kelemennek, hogy — legalább Pór Antal előadása szerint — Janka »böcs-telen« volt,¹ kinek »nem volt szabad végrendelkeznie« s annál kevésbé még életében tulajdonáról rendelkeznie; nem volt szabad tanúskodnia, világi vagy papi hivatalt vagy méltóságot viselnie; kit minden embernek és annál inkább a pápának és bibornokoknak kerülniök kellett volna. Ha Janka bűnös volt, úgy eo ipso megjelenésével és megtűrettetésével Avignonban, a pápai székváros »egyházi tilalom alá esett« volna, és nemesak Janka, hanem még fia is és ennek gyermekei is az egyházi átok következtében minden egyházi vagy világi méltóság viselésétől el voltak volna tiltva.

Mindezt — mint említém — elolvashatjuk Pór Antalnál — már persze csak a sorok közt — és a szerző maga sem veszi észre a dilemmát, melynek szálaít lassankint ő maga fonta maga körül.

De, valljuk meg, ez az okoskodásmód merő argumentum ad ignorantiam, és ki nem segíteni a szerzőt a dilemmából annyi volna, mint spargere voces in vulgum ambiguas. Pór Antal nem olvasta el figyelmesen az illető pápai bullát, mely az átkokat nem szórja »mindenkire, a ki részes volt András halálában,« hanem csak azokra, kiket vagy maga a pápa, vagy pedig külön e czélra kijelölt

¹ Nagy Lajos 118 l.

képviselői a gyilkosságban vétkeseknek nyilvánítottak.¹ A bulla azonkívül átokkal sújlja mindazokat, kik ismerve a bünösöket és tudva, hol rejtőznek, őket nem denuncziálják, vagy ha hatalmukban áll, az illetékes hatóságnak ki nem szolgáltatják. De itt is kibúvó ajtót hagyott a bulla, mert a rendelet ezen része csak a nápolyi királyságra és a hozzá tartozó területekre szólt és az ezektől egy napi járásra fekvő zónára (*infra unius dietae vulgaris spatium*). Már pedig Avignon ennél jóval messzebbre volt a határtól. Különben is, a mennyire megértem a rendeletet, a denuncziatoroknak nem kellett Avignonba fáradniok vagy írniok, hanem szabad volt nekik bevárni a két megbízott bíboros megérkezését nápolyi területen vagy (?) ettől 30 mértföldre s még ebben az esetben is 30 napi halasztást élveztek (vel ab ipsis regno vel terris triginta milliaria non distabunt infra triginta dierum terminum.)

A pápai átok hatálya, mint látjuk, függött a helytől, időtől és egy kis törvényszéki formalitástól. Janka azért, még ha bünös is volt, teljes biztonságban érezhette magát Avignonban és a titokba avatottak Nápolyban körülbelül 1346. karácsonyáig.

De, ha Janka és Tayllerand bíboros csakugyan bünösök voltak, mint ezt Lajos magyar király oly főnhangon hirdette, hol volt a bíboros lelkiismerete, hol VI. Kelemené? Jankának persze nem volt ebből a portékából s azért *de rebus quae non sunt, nulla mentio fiat*.

Még az 1348-ik évnél későbben is találkozunk a pápai levelekben a Janka ellen megindítandó pör nyomaira. Így pl. 1350 április közepén a pápa újra fogadkozik, hogy Jankát bepöröltetendi, de ötödfél éves tépelődés és megfontolás után, még avval sem voltak tisztában ő szentségének jogtudósai és egyéb tanácsadói, hogy tulajdonképpen mi úton-módon kell a dologhoz hozzáfogniok, nyilvános kiáltvánnyal-e, vagy másképpen. (*Utrum sit Joanna de novo super hoc citanda per edictum publicum vel aliter*). Különben még folyvást biztatja a pápa Lajos királyt, hogy küldje meg a névlajstromát azoknak, kiket be akar pörölni, ő (a pápa) majd elvégzi a többit.² Avignonban, mint látjuk, nagyon leleményesek voltak a halogatásra gigondolt okok megválasztásában. Két évig azért nem

¹ »Dicti rei, *postquam* per nos, vel alios, quibus hoc commiserimus rei et *culpabiles* tanti sceleris fuerint declarati.« A bulla teljes szövegét közli Raynaldus ad annum 1346. No. 44—50. A bulla 1346. febr. 1-jéről van keltezve.

² Theiner I. 781. »XIX. (?) Kal. Maji.«

tehettek semmit Janka ügyében, mert nem keríthették meg a Bertrand de Baux által fölvetett bűnvizsgálati jegyzőkönyvet és a kivégzett bűnösök vallomásait.¹

S így folytatódott a komédia, míg végre Lajos belefáradt s föladvá a Szicília koronájáért oly sokáig táplált reményeit, megelégedett, mint előbb nagyapja és apja a „Salerno fejedelem és a szent-angyalhegyi javadalom urának» üres czímeivel.²

A szentszék magatartása — újra hangsúlyozom — Janka ártatlansága mellett bizonyít. Ám, ha Janka vádlóinak vannak hitelt érdemlő bizonyítékai, mutassák föl ezeket. Mutassanak újjal egyetlenegy pápai levélre, melyben Jankát gyanúsítják a gyilkosságban való bűnrészességgel. Eddig a királynő elleni vádak merő »praesumptio«-ra voltak alapítva, a mint annak idején Kelemen pápa meg is írta Erzsébet anyakirálynénak.³

Az, a mivel a pápa Jankát vádolta férje életében, összesen csak annyiból állott, hogy nem szerette férjét, hogy nem őrizte meg a nápolyi udvar decorumát és nem tűrte meg András beavatkozását az országlásba; és később, hogy férje halála alkalmával és után nem viselte magát illedelmesen. De e miatt még nem szabad a királynőre a férjgyilkosság bélyegét reásütnünk. Magaviselete csak azt bizonyítja, hogy uralkodásra vágyó, könnyelmű, szívtelen aszszony volt, kire nézve első férje halála teljesen közönyös dolog volt, és hogy talán titokban még örvendett is, hogy Andrástól megszabadult. Ő nem volt a női erények mintaképe, de talán azért még sem volt oly fekete lelkű néember, mint a milyennek eddig festették.

VI.

Ámbár, a mennyire az okiratokból tudjuk, a bűnvádi eljárás Janka ellen soha nem foganatosított, mégis akadunk Villani Máténál⁴ egy tejezetre, mely szerfőlött zagyvált ugyan, a melyből azonban mégis megértjük azt, hogy a krónikás véleménye szerint a szent-szék Jankát nem a férjgyilkosság vádja alól mentette föl, ha-

¹ Theiner I. 756—760. (1348) és Raynaldus ad annum 1349. No. 7.

² Raynaldus ad annum 1352. No. 6.

³ Et quamquam modus, quem dicta Joanna mortis tempore et post mortem dicti Andreae Regis viri sui *scribitur* observasse commendandus procul dubio non existat. . . . 1346. julius 17. Raynaldus, ad annum No. 57.

⁴ Muratorinál *Rev. Ital Script.* X.

nem csak a férje irántáplált szerelem elégtelenségének vádja alól. Az illető fejezet megértésére meg kell említenem, hogy Máté krónikája, folytatását képezi fivére, Villani János krónikájának. Ez utóbbi pedig elbeszéli,¹ hogy Janka 1348. január 20-án Nizzába érkezett három gályával és kíséretében eljött vele egyéb urak közt »Messer Maruccio (igy) Caraccioli di Napoli« is, a királynő egyik kedvence, kinek Jankához való viszonyáról nem éppen épületes dolgokat rebesgetett a hír.² A provence-i főrendek (baroni di Provenza) azonban röviden végeztek velük. Caracciolt valami fél-tuczat czimborájával elfogták, a királynőt pedig a »Castello Arnaldo«-ba zárták, még pedig azért, hogy megakadályozzák őt azon tervének kivitelében, hogy Avignont, mint hírlett, a francia királynak adja át. Janka azonban nemsokára kiszabadult fogságából. Giovanni Villani ezután nemsokára áldozatul esett az akkor dúló pestisnek. Elbeszélésének fonalát azután fölveszi fivére Máté, ki krónikájában³ főlemli, hogy a magyar király és Janka közt fegyverszünet lett kötve 1351 április 1-én, melynek pontozatainak értelmében azon megállapodás jött létre köztük, hogy a napolyi királynő bűnrészességének vagy ártatlanságának kérdését a pápa és bibornokai fogják majd eldönteni s ha ezek bűnösnek ítélnék el a királynőt András meggyilkoltatásában, úgy Janka meg lesz fosztva birodalmától. Ha pedig ártatlannak találnák őt, úgy Lajos magyar király kötelezi magát neki az összes általa elfoglalt várakat és városokat a napolyi területen visszaadni. Később azután elmeséli a krónikás⁴ egy Janka elleni valamiféle pör lefolyását. Szerinte az

¹ Lib. XII. cap. 115. U. o. XIII.

² Hogy ebből mennyi az ábránd és mennyi a valóság, azt már az előbbi szakaszban beszéltem el.

³ Lib. I. cap. 93.

⁴ »Maruccio« valószínűleg hiba »Henriquetto« helyett. A *Chronicon Suessanum* (67. l.) szerint 1346-iki október havában (a *Chron. Siculum* szerint már u. a. év április havában) Janka »Henrichettum Caraczolum Comitem Camerarium fecit totius regni Siciliae, quod valde omnibus displicuit.« Ugyanazon forrás szerint 1347. május havában »quidam sutor, caput artis« el lett fogva és Caracciolo parancsára a Castel Nuovo hídján fölakasztva »eo quod exhortabat omnes de populo contra Reginam (Johannam) et Henriquettum (Caraczolum).« — Őt érti, úgy látszik, Óváry Lipót, midőn azt meséli, hogy Carracciolo Henrik »életével is lakolt, mert a magyarok által, kik a királynő lakosztályából látták őt kijönni éjnek idején, állítólag Endre parancsára lemé-

»egyház pásztorai« (pastori di la Chiesa) nagy zavarban voltak a miatt, hogy a királyné ügyét miképpen döntsék el. Mindkét pörös fél ügyvédei már régóta tartózkodtak volt a pápai udvarnál anélkül, hogy a királynő bírái képesek voltak volna ügyében ítéletet hozni. Lelkiismeretük nem engedte meg nekik, hogy Jankát ártatlannak nyilvánítsák, de másfelől bűnösnek sem akarták őt declarálni. Elvégre tehát a kérdést úgy oldották meg, hogy ajánlatukra Janka avval védekezett, hogy férje, András iránt, közvetlen halála előtt nem azért nem érzett hű szerelmet, (non perfetto amore matrimoniale) mert romlottak voltak motívumai, hanem azért, mivel akarata nem volt szabad, ő meg volt babonázva és valami ördögös varázslat befolyása alatt állott, a mely machinationnak, mint gyarló nő nem volt sem elég ereje, sem elég eszessége ellentállani. Védő ügyvédei erre több tanút citáltak, kik Janka állításainak valósága mellett bizonyítottak; mire azután a törvényszék ártatlannak nyilvánította Jankát s ez ítéletüket kihirdették mindenfelé, a hol elhítték a királynő mentségét (»e la detta sentenza fece divulgare per la sua innocenzia ovunque la fede giunse della detta scusa.«)² Mint látjuk, tehát e pörben gyilkosságról egy szóval sem volt említés téve.

Ámbár mai napság az ilyenféle törvényszéki eljárás rendkívül furcsának tűnik föl, a középkorban Janka mentsége nagyon természetesnek tűnhetett föl. Nem szabad eltelednünk, hogy XIV. századbeli eseményekkel van dolgunk s hogy éppen ezen időkorban sőt még a következő két században is az ördög — az akkori közvélemény szerint — rendkívüli tevékenységet fejtett ki.³ Tudjuk

szároltatott. *Századok* XXVII. 496. Ezen állítás oda módosítandó, hogy Caracciolo Tarantói Lajos parancsára fogatott el 1349. április 25-én és »tam, quam de Johanna adultero supplicium sumpserat.« *Chron. Vaticanum* 12. l. — Camera közli egyszer hibásan az 1317. év alatt (85. l.) és másodszer helyesen az 1349. év alatt (113. l.) Janka egy titkos mentegető levelét a pápához »die novembris III. indictionis«, melyben a királynő ír »de impatientia mea, quae cum anteriori viro (András), et de displicentia, quae ex captione Henrici Caraculi et filii ad meae transgressionis cumulum pretenduntur.«

¹ Lib. II. cap. 21.

² Ezen fejezet alapján írja azután Gregorovius, hogy »die Günstlinge der Kirche Ludwig (von Tarent) und Johanna (wurden) von aller Schuld frei gesprochen.« *Geschichte der Stadt Rom*. 4. kiadás. VI. 319. Lajos bűnrészessége szóba sem jött.

³ L. pl. Gustav Roskoff *Geschichte des Teufels* (Leipzig 1839) passim

továbbá, hogy még pápákat is gyanúsított a népies hiedelem ördögösséggel és ha a sátán még ő szentségeiket sem hagyta békével, nagyon természetesnek tűnhetett föl az, hogy a ledér királynőn is megkísértette ördögös fondorlatait. Ezen korban divatoztak az istenítéletek, a pördöntő bajvivások, melyeket a törvényszéki procedurában ugyan eltörölt a kijózanodott ész, de melynek egy fattyúhajtása, a párbaj, még mai napság is él a fölvilágosodott Anglia kivételével minden európai országban, még — mirabile dictu! — a különben népeinek józan eszéről híres magyar hazában is.

Villani Máté elbeszélését tehát nem azért nem hisszük el, mert magukban véve valószínűtlen dolgokat tartalmaz és mert nem egyezik meg modern fogalmainkkal, hanem egyszerűen azért nem, mert nem találjuk meg hitelesítését sem más krónikákban, sem pedig hivatalos okiratokban.

De az egyszer elvetett és elszaporodott burjánt bajos ismét kigyomlálni. Villani Máté elbeszélését átvették Tristan Caracciolo,¹ Spontanus,² Summonte,³ Maimburg⁴ és mások, mint pl. Matteo Camera⁵ és Jankának legutóbbi angol életirója és védője, Baddeley,⁶

¹ »Adeo enim apud Romanum sedem insontem (innocentem) se probavit.« *Opusc. Hist.* Ezen író körülbelül másfél századdal később írta meg történelmét, még pedig azért, »quoniam nulli de Reginae gestis Commentarii, unde eligi historiae series posset, extant, ideo quae narravimus, saltuatum, et quasi per saltus gradientes scripsimus.« Ugrádozásaiiban sokszor pórúl jár.

² *Annales Ecclesiastici* (Paris 1641) ad annum 1348. hol ez áll: »die quintodecima Martii, solemnii pompa universis obviantibus Cardinalibus, sub umbella ingressa est; et a Clementi Papa benigne accepta atque publico consistorio audita tanta facundia, praesentibus etiam in civitate oratoribus Regis Hungariae, Causam suam peroravit, ut omnibus rite perpensis insens existimata fuerit necis viri suae Andreae.«

³ Gio. Ant. Summonte *Historia di Napoli* (Napoli 1602) lib. 3.

⁴ Louis Maimbourg *Hist. du grand schisme d'Occident.* p. 218. »Et pour la mort de son premier mari, André de Hongrie, que plusieurs luy ont imputée, elle s'en est pleinement justifiée (!) . . . par son éloquente apologie qu'elle fit elle-même en plein Consistoire, devant le Pape Clement VI. et en présence de tous les ambassadeurs des Princes Chrétiens, avec tant de force et de netteté, que ce Saint Pontife déclara, par un act authentique, non seulement qu'elle était innocente de ce crime, mais qu'on ne pouvait pas même soupçonner qu'elle y eût jamais eu aucune part.«

⁵ Id. mű. p. 101.

⁶ St. Clair Baddeley *Joanna I. of Naples* London 1893. Szintén 1348-ba helyezi az eseményt.

ki túltett még a királynőnek egy régibb angol névtelen szószólóján¹ is és ennél még nagyobb részletességgel írta le az avignoni törvényszék előtt lefolyt jelenetet. A történeti hazugság is *crescit eundo*, mint a hó-omlás. Ha pedig az olvasó eltévedne vándorlásában Avignonba, azt ajánlanám neki, hogy látogassa meg a pápák régi palotáját, melyet jelenleg kaszárnának használnak ugyan, de melynek restaurációjára az avignoni városi tanács kebelében már 1895 őszen mozgalom indult meg. Ott meg fogják neki mutatni, egy az idő fogaitól csunyán megviselt »egykorú« frescot, melyen a pápai törvényszék előtt nagy hatással védi ártatlanságát a szép asszony. E védbeszéd állítólag oly hatással volt a Lajos magyar király küldötte patvaristákra, hogy ezek be sem várva a védbeszéd végét és a törvényszék ítélethozatalát, összeszedték pőradataikat és hosszúra nyúlt arcczal és még hosszabbra nyúlt orral elkullogtak a törvényteremből — *uti figura docet* a fresco háttérében!²

Janka királynő valódi vagy költött bűnpörében nevezetes még az is, hogy ámbár az alperes nyerte meg a pört, ennek költségeit némely író véleménye szerint, nem a vesztes felperes király, hanem a nyertes alperes királynő volt kénytelen viselni. Említettem már azt, hogy a királynő azalatt, hogy Avignonban tartózkodott (1348-ban) e várost külvárosaival és a hasonló névű grófsághoz tartozó összes földterülettel eladta a pápának 80 ezer aranyforintért.³ Erre nézve jegyzi meg pl. Joudou⁴ valódi francia könnyűvérűséggel, hogy »beszélnek ugyan valami 80 ezer forintnyi árról, (melyet a pápa Jankának fizetett Avignonért) és a Notre Dame des Doms egyik üvegfestményén le is van festve ez az alku; de a pápa még most is kezében tartja a tele pénzes zacskót: a pénz soha sem lett kifizetve.« A történelmi igazság érdekében azonban meg kell jegyezni, hogy Camera közöl egy-két hiteles adatot az Anjou regestákból, melyekből fölülte valószínű, hogy a pápa csakugyan kifizette Jankának a vételárat, vagy legalább annak egy részét.⁵

¹ Névtelen, *Life of Joanna, Queen of Sicily* (London 1824).

² Lásd pl. J. P. Joudou *Hist. des Souverains Pontifes qui ont siégé à Avignon* (Avignon 1855); továbbá A. Penjon, *Avignon, la ville et le palais des Papes* (Avignon 1872).

³ L. a hivatalos okirat másolatát Camera-nál id. m. 102. l. 1348. június 19-ikén.

⁴ *Avignon* p. 40.

⁵ Id. mű 102. l.

Azonban akár oda ajándékozta Avignont a pápának, akár eladta azt neki, az egyezkedés a pápa és Janka közt éppen e pillanatban fölötte tanulságos. Ha a pápa a Camera említette 18 ezer aranyforint kivételével¹ *nem* fizette ki a vételárt, úgy a többi 62 ezer forint »csittító pénz« volt, melylyel a királynő a pápát megvesztegette és hallgatásra bírta. Ha pedig VI. Kelemen csakugyan kifizette az *egész* összeget, a mint ezt Janka elismeri, úgy ez a körülmény ékesen szóló bizonyíték a mellett, hogy a pápa vagy meg volt győződve Janka ártatlanságáról vagy pedig legalább a kezeinél levő bizonyítékok nem voltak elegendők arra, hogy Jankát a férjgyilkosságban való bűnrészességben elmarasztaltathassa. Lajos magyar király, mint láttuk folyvást sürgette a pápát, hogy Jankát, mint férjgyilkost fossa meg királyságától és Kelemen biztatta is Lajost, hogy csakugyan szándékában van a királynőtől, ha bűnrészessége hebizonyúlna, országát elvenni.² Nápolyt és Sziciliát, mint a szent-szék hűbérét a pápa minden teketória nélkül vehette volna el Jankától, ha ez csakugyan bűnös volt; Avignont azonban nem, mert ez IV. Károly esászárnak képezte hűbérét, ennek engedelmét azonban Avignon megvételéhez utólag minden nehézség nélkül nyerte el az ügyes Kelemen.³ Ha Janka csakugyan bűnös volt, egy kis pressióval a pápa Avignont, mely után régen sovárgott, könnyen hatalmába kerithette volna, még pedig díjtalanul.

Az sem lehetetlen persze, de sőt fölötte valószínű, hogy a pápa ildomosnak tartotta Janka ártatlanságának vagy bűnrészességének kérdését megoldatlanul hagyni. Ha Janka bűnös voltát sikerült volna bebizonyítani a törvényszék előtt s ennek következményeképen őt trónjától megfosztani, Lajos magyar király még hangosabban, még türelmetlenebbül követelte volna a megürült trónt vagy a maga vagy pedig öcsese István részére. Már pedig eléggé világos

¹ Camera (id. m. 102. l.) az Anjou regesták nyomán azt írja, hogy a 80 ezer aranyat a pápa kincstárosa egy Avignonban megtelepedett florenzi bankárnak azonnal kifizette, de a kivonatot, melyet közöl, csak 18 ezer aranyról szól, mint az Avignon után járó vételárnak maradékáról.

² Lásd pl. a pápa levelét Erzsébet magyar anya királynéhoz »XVI. Kal. Aug. Anno 5« (1346) Theimernél l. 717.

³ A IV. Károly beleegyezéséről szóló okmányt, mely »Gorlitii Kalend. Nov. 1348.« van keltezve, Bzovius közli *Annales*-eiben.

Janka nápolyi rokonainak és a szent-székeknek egész magatartásából hogy ezek el voltak tőkélve az Anjou-ház magyarhoni ágát minden áron és minden úton-módon a nápolyi trón elfoglalásában megakadályozni.¹

De még sok más pontot kell érintenem, s azért térjünk át egy más tárgyra.

KROFF LAJOS.

¹ Fölhasználom ezen alkalmat arra, hogy intsem az olvasót, óvakodjék attól, hogy igaznak fogadja el mindazt, a mit bizonyos írók, mint pl. egy német író a *Deutsche Rundschau* 1896. februári számában írnak az Avignonban a XIV. században uralkodó corruptióról. Az ezen írók követte modus procedendi abban áll, hogy pl. Petrarca munkáiból kiírnak mindent, a mit e koszorús költő írt Avignon ellen s azután föltálatják olvasóiknak minden tekintet nélkül a chronológiára. Így pl. Petrarca *Epistolae sine titulo* című levelei tele vannak az Avignonban uralkodó romlottságról, az ottani mély (erkölcsei) moesárról, »limen infame«-ról, a szőlőhegyről, hol csak savanyú szőlő terem, hol Krisztust áruba boesátják, őt veszik és eladják, szegényen mezítenül őt ismét megkorbácsolják és a Kálvária hegyére vonszolva őt újra fölfeszítik. Ennek bizonyára volt valami történelmi alapja az illető pápa alatt, a kinek életében Petrarca a kérdéses leveleket írta. De ebből korántsem szabad más pápa korára következtetést vonnunk. Ez épp oly fonák okoskodás volna, mintha pl. azt amit a velencei követek, vagy Herberstein írnak a Budán uralkodó folytonos pénzzavarról és fejtelenségről Dobzse László és II. Lajos idejében, pl. Mátyás király udvarára alkalmaznók. A chronologia Petrarca leveleiben valóságos pons asinorum.